

Швардак М.В. Особливості технології перспективно-випереджального навчання С.М.Лисенкової / М.В.Швардак // Матеріали Міжнародної науково-методичної інтернет-конференції «Інноваційні педагогічні технології у підготовці майбутніх фахівців з вищою освітою: досвід, проблеми, перспективи» (8-10 жовтня 2013 р.).

УДК 37.015:796.011

Напрямок 1

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ ПЕРСПЕКТИВНО-ВИПЕРЕДЖАЛЬНОГО НАВЧАННЯ С.М.ЛИСЕНКОВОЇ

Маріанна Швардак, к.пед.н., доцент кафедри педагогіки й методики дошкільної та початкової освіти
Мукачівський державний університет
Мукачево, Україна

«Професія мене сама знайшла», – так говорила Софія Миколаївна Лисенкова (1924-2012 рр.) – російський педагог-новатор, народний учитель Радянського Союзу, вчитель початкових класів більш як з 60-річним стажем роботи. Але, попри всі заслуги легенда радянської, а відтак – російської педагогіки, вчителем, а тим більше початкових класів, зовсім не планувала бути. Працюючи у військовій прокуратурі секретарем-стенографістом, вирішила вступати до педінституту, щоб оволодіти необхідною для роботи, німецькою мовою. Але, не пройшовши за конкурсом, випадково почула по радіо про оголошення набору у педагогічний клас однієї з московських експериментальних шкіл. Навчання в ньому було прирівняне до педучилища, і вже через рік, у 1946-1947 н.р., Лисенкова почала працювати в початковій школі. А у 70-80-ті рр. вона вже була відома не тільки у Москві, але й у всьому Радянському Союзі.

Головна заслуга Лисенкової в тому, що вона ввела в традиційну школу «майбутнє». Передумовою виникнення даного педагогічного відкриття являється те, що свого часу її надто хвилювала наявність у класі відстаючих учнів. Лисенковій, як і багатьом колегам, доводилося додатково займатися з такими дітьми після уроків. А це, у свою чергу, було малорезультативним. Один урок для слабого учня – це мало, а систематичні заняття – втомлюють його, нівелюють навчання. У кінцевому рахунку, ні Лисенкову, ні відстаючих дітей не влаштовували додаткові заняття. І вона поступово прийшла до висновку, що багатьом учням просто не вистачає часу для засвоєння теми. Значить, потрібно дати учням цей необхідний час для міцного і глибокого засвоєння знань і вмінь, потрібно довше і всебічно працювати над кожною темою. Для того, щоб не відставати від термінів, передбачених навчальною програмою, треба її випереджати. А для цього необхідно по-іншому будувати процес навчання, тобто урок [1].

Випередження за Лисенковою – це не погоня вперед будь-якими способами, це не шість годин на тему, замість відведених програмою – восьми. А якраз навпаки: значне збільшення часу на проходження кожної складної теми. Випередження – це не клас вундеркіндів, а звичайних дітей звичайної школи без усякого відбору чи відсіву. Випередження – це не загружені шкільними уроками і домашніми завданнями зранку до вечора учні. Це навчання, при якому учні можуть і повинні користуватися всіма благами життя – відвідувати спортивні секції, займатися музикою і танцями, і просто відпочивати [2].

Випередження за Лисенковою – це заміна лінійної послідовності навчання за програмою накладанням тем. За традиційною системою навчання – нова тема починається тільки тоді, коли завершена попередня: пройшло пояснення, закріплення, перевірка; і тільки тоді починається наступна тема, потім ще. А при випереджальному навчанні – до нової теми починають підходити ще задовго до того, як прийде її час за програмою, – по кілька хвилин (5-7) на кожному уроці, поступово, не поспішаючи. Це додатковий час, постійні вправи, які дозволяють всім учням добре «ввійти» в новий матеріал.

На кожному уроці, крім минулого і сьогоденного матеріалу, невеликими порціями подається важкий матеріал, який учні будуть вивчати через 50, 100 чи 150 уроків. Лисенкова це називала «великою перспективою». Кращі учні «схоплюють» складні перспективні теми, відчуваючи інтелектуальну насолоду, а слабші, не поспішаючи, при багаторазових повтореннях, оволодівають важким для них матеріалом, і в кінці кінців засвоюють його вчасно, не відстаючи від програми. Таким чином, сильні учні проторують важкий шлях усім іншим, а до наміченої цілі приходять всі разом. Виходить, що всі учні від уроку до уроку вчать один одного. Важливо кожного опитати в його час, і тоді у всіх будуть хороші оцінки, а до моменту, коли перспективний матеріал стане програмним, його засвоять всі. Відтак, усім вистачить часу і уваги вчителя [3].

Роки навчання немов згортаються пружиною: перший навчальний рік за три чверті немов подає руку допомоги другому, другий допомагає третьому і т.д.

Отже, випередження – це геніальне педагогічне відкриття – на диво просте і водночас складне. Адже, працюючи за системою випередження, вчитель не може приходити на урок непідготованим, бо він одночасно управляє кількома місяцями і навіть роками навчання – це ювелірна робота майстра.

Для того, щоб досягти швидкого темпу на уроці, не перериваючи його на «витягування» відповіді в одного учня, очікування поки допише рядок інший, «повернути в клас» третього, який відволікся, потрібно привчити дітей думати вголос, щоб кожна думка супроводжувалася словом, яке можна буде направляти, а через нього і думку. У класі не повинна бути мертва тиша. Коментоване управління починає вчитель, діти підключаються. Звичайно, не відразу, і не всі. Але з кожним днем «учителів» стає все більше. Учень «веде» (замість - відповідає) розв'язання прикладу, задачі, розбір речення – це і є опитування. При цьому учень відчуває, що весь клас підкоряється його волі.

Він – вчитель, від нього залежить робота всіх, а тому намагається говорити голосно, чітко. Звідси – хороша дикція, виразне мовлення [2, с.8-9].

Опорні схеми – ще одна особливість технології Лисенкової. Це спеціальні схеми, використання яких дає можливість учителю зекономити час. Поступово схема-опора стає непотрібною – спочатку сильним, потім середнім, і слабим учням. Різниця тільки у терміні користування нею, але ця різниця ніяк не відображається на перебігу уроку, не збиває темп, не зв'язує вчителя. Опорні схеми наче вирівнюють клас, і урок протікає плавно. Цікаво, що кількість хороших учнів у Лисенкової не зменшувалась від першого класу до четвертого, а навпаки – перманентно зростала [2, с.12-13].

Педагог-новатор відзначала, що діти сильно різняться у розвитку, тому потрібно чимось компенсувати слабкий розум, щоб не слабкі і не середні, а сильні визначали темп роботи, але щоб при цьому ніхто не відставав. Тому Лисенкова вказувала: «Одна опора – голос, він звучить спочатку із сторони, потім стає внутрішнім голосом думки. Друга опора – схема». Опорні схеми, коментоване управління дозволили «впустити» невеликими дозами випередження.

Щодо оцінювання навчальних успіхів учнів, то у Лисенкової було кілька підходів. Спочатку вона спробувала десятибальну систему оцінювання, щоб для себе і для дітей зробити наочним їх просування. Учень знає матеріал програми – дістає «5». Відповідає на відмінно перспективний матеріал – отримує «10».

Пізніше на широкому полі випередження Лисенкова вирішила спробувати ще одну цікавинку: п'ятірки різного кольору – червоні, зелені, сині. Тільки за допомогою кольорових оцінок, – стверджувала педагог-новатор, – можна бачити і оцінювати картину успішності класу за чверть, за рік, за всю початкову школу. Тим, хто засвоїв матеріал далекого випередження, відмінно по ньому відповідає – червона п'ятірка; тим, хто відповідає на п'ять перспективний, але уже досить обкатаний матеріал, – зелена. А якщо дитина матеріал випередження не засвоює – вона отримує свою п'ятірку – синю – за хорошу відповідь програмного матеріалу [1].

Лисенковій важливо, щоб кожна дитина переживала успіх. Але у різних дітей успіх свій. Хтось справляється з контрольною роботою, до якої вів довгий шлях випередження, а потім ще і години, відведені на тему програмою. А хтось в цей же час відповідає матеріал далекої перспективи – такий, до якого весь клас підійде ще не скоро. Це успіх вчителя і учня, особливо, якщо врахувати, що учнів, які не справилися із завданнями, не залишилося. Не залишилося того звичного відсотка відстаючих дітей. Тобто Лисенкова, у ході впровадження технології перспективно-випереджального навчання, реалізувала поставлену мету – позбутися відстаючих учнів.

Вивчення педагогічного досвіду С.М.Лисенкової, безперечно, допоможе вчителям з більшою віддачею працювати з дітьми, ефективніше використовувати особливості особистості кожної дитини, стимулювати активність та пізнавальний інтерес учнів.

Література

1. Лысенкова С. Н. Когда легко учиться: из опыта работы учителя начальных классов московской школы 587 / С. Н. Лысенкова. — Москва : Педагогика, 1985. — 176 с. — (Педагогический поиск: опыт, проблемы, находки).
2. Лысенкова С. Н. Методом опережающего обучения : книга для учителя : из опыта работы / С. Н. Лысенкова. — Москва : Просвещение, 1988. — 192 с. : ил. — (Творческая лаборатория учителя) .
3. Лысенкова С. Н. Я читаю. Я считаю. Я пишу / С. Н. Лысенкова. — 2001. — 96с.